

**Valentina BILCEA, Stan STOICA,
Mirela GRĂDINĂ, George MARCU
Stănel ION, Felicia GALICEANU,
Angela BILCEA**

ISTORIA ROMÂNILOR

Date. Fapte. Oameni

Coordonator: **Valentina BILCEA**

Cuvânt-înainte: **Prof. univ. dr. Adrian CIOROIANU**
Delegat permanent al României pe lângă UNESCO

Editura MERONIA

CUPRINS

Adrian CIOROIANU: <i>De ce avem nevoie de Istorie?</i>	5
Argument	7
Abrevieri	9

ISTORIA ROMÂNILOR

Preistoria și protoistoria în spațiul românesc	13
Antichitatea – începuturile istoriei în spațiul românesc	21
Evul Mediu românesc	37
Prima modernitate a românilor	89
Românii în epoca modernă	120
România contemporană	177
România în regimul comunist	234
România postdecembristă	271

ANEXE

Domni din Țara Românească și Moldova, voievozi, principii și guvernatori ai Transilvaniei	295
Șefii de stat ai României	302
Președinții Consiliului de Miniștri	304
Personalități istorice. Mic dicționar biografic	308
Glosar de termeni istorici	339
Constituțiile României	351
Recensămintele oficiale ale populației în perioada 1899 – 2012	354
Repere bibliografice	364

HĂRȚI ISTORICE	373
-----------------------------	-----

PREISTORIA ȘI PROTOISTORIA ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

Preistoria, perioada existenței umane dinaintea apariției scrisului (c. 3 500 î.Hr.), își are începutul în urmă cu c. 2 800 000 de ani, în Africa. În funcție de materialele folosite ca materie primă în confecționarea uneltelor, Preistoria a fost împărțită de cercetători în două mari epoci: a pietrei și a metalelor, cu diviziuni în interiorul fiecăreia, în funcție de multiple criterii care au în vedere atât evoluția tehnicilor de prelucrare a uneltelor, cât și evoluția biologică, a structurilor sociale și a vieții spirituale a omului. Epoca pietrei este împărțită în Paleolitic, Mezolitic și Neolitic, iar cea a metalelor în Epoca Bronzului și Epoca Fierului. Pe teritoriul românesc, ca și pe cel european, cele mai vechi urme de viață găsite sunt datate de acum c. 1 500 000 de ani. Producerea și folosirea focului, domesticirea animalelor, începutul cultivării plantelor, începutul metalurgiei ș.a. sunt pași importanți în evoluția omului. Organizarea socială evoluează de la simple cete primitive la apariția familiei extinse (ginta matriliniară), ce are la bază diviziunea naturală a muncii, bărbații ocupându-se cu vânătoarea, iar femeilor revenindu-le culesul din natură. Datorită diversificării uneltelor și armelor, în Neolitic are loc trecerea omului de la stadiul de consumator (toate mijloacele de subzistență sunt procurate direct din natură) la cel de producător direct (intervine asupra naturii, transformând-o conform necesităților proprii). Apar noi ocupații: cultivarea plantelor, creșterea animalelor, meșteșugurile casnice (olărit, tors, țesut) și, spre sfârșitul acestei epoci, în Eneolitic, prelucrarea metalelor prețioase și a cuprului. În Epoca Bronzului au loc schimbări etno-culturale și social-economice în spațiul carpato-danubiano-pontic. Prin procesul de aculturație acum începe indoeuropenizarea întregului teritoriu, consecința acestui proces fiind crearea unei noi sinteze etno-culturale rezultate din fuziunea populației autohtone, ce avea ca ocupații principale creșterea animalelor și cultivarea plantelor, cu noii veniți din regiunile de stepă din N Mării Negre, care se ocupau, preponderent, cu creșterea animalelor. Rezultatul acestei sinteze vor fi populațiile trace. Dezvoltarea economiei și acumularea de produse generează inegalitate economică între membrii comunităților umane și, implicit, apariția diferențierilor sociale. Epoca Fierului, împărțită convențional în două perioade, *Hallstatt* și *La Tène*, se caracterizează prin dezvoltarea metalurgiei bronzului și treptat a metalurgiei fierului, ajungându-se ca bronzul și piatra să fie înlocuite aproape în totalitate. În *La Tène* se separă definitiv agricultorii de meșteșugari.

Locuitorii spațiului carpato-danubiano-pontic, geto-dacii, fac parte din marea familie a tracilor, popor indoeuropean. Tracii sunt menționați, pentru

prima dată, în poemele homerice, știrile despre ei fiind tot mai numeroase din sec. VIII î.Hr., când grecii își extind sfera de interese în arealul dunărean. Raporturile tracilor cu grecii sunt menționate în poemul *Theogonia* al lui Hesiod (sec. VIII î.Hr.), autor care cunoștea zona dunăreană, numind fluviul „Istrul care curge frumos”. Referirile la spațiul dunărean, implicit la locuitorii acestuia, se amplifică în sec. VI î.Hr.: poetul grec Simonide din Ceos scrie despre „Istrul cel îndepărtat”, iar istoricul Hecateu din Milet relatează despre două triburi tracice, crobizii și trizii, situate la „miazăzi de Istru”, și menționează existența unei cetăți aflate lângă Dunăre, Orgame. Tracii sunt organizați în triburi, înrudite prin limbă, tradiții și elemente de cultură și civilizație. Habitatul acestora este cuprins în teritoriul din NE Pen. Balcanice, situat între Marea Neagră și Marea Egee, până la granițele Macedoniei, Illyriei și Dunăre, precum și în teritoriile nord-dunărene, până la Carpații Galiției, stepele sarmatice și ins. Mării Thracae. Desprinderea geto-dacilor din grupul tracilor de nord este relatată de către Herodot, în sec. V î.Hr., în contextul conflictului dintre sciți și perșii conduși de regele Darius, care a avut loc în zona Dunării Inferioare în anul 514 î.Hr. Opera istoricului grec conține date cu privire la geografia, etnografia, religia geto-dacilor, precum și la relațiile acestora cu celelalte popoare nord-dunărene. Alături de Herodot, mențiuni referitoare la geto-daci se găsesc și la Sofocle, Hellanicos și Tucidide. *Geografia* lui Strabon (sec I î.Hr. – I d.Hr.) este cea mai importantă sursă în care apar aspecte geografice, istorice, etnografice și lingvistice relative la geto-daci în timpul domniei lui Burebista și în perioada următoare.

c. 1 500 000 î.Hr. Începutul Paleoliticului, „epoca veche a pietrei” (gr. *palaios* = „vechi” și gr. *lithos* = „piatră”). Epoca este împărțită în trei perioade: Paleoliticul inferior, Paleoliticul mijlociu și Paleoliticul superior.

c. 1 500 000 – c. 120 000 î.Hr. Paleoliticul inferior este caracterizat prin apariția primelor unelte (răzuitoare, toporașe de mână) din silex, cuarț sau cuarțit, realizate de *Homo erectus*, care aparțin *Culturii de prund*, apoi a tehnicilor mai evoluate de tip *Levallois* sau *Acheulean*, precum și prin producerea focului și amenajarea spațiului de locuit. Resturi fosile și unelte au fost descoperite pe văile Dârjovului, Oltului, Argeșului, la Valea Lupului (jud. Iași), Mitoc, Ripiceni (jud. Botoșani).

c. 120 000 – c. 32 000 î.Hr. Paleoliticul mijlociu, căruia îi corespunde *Cultura musteriană* creată de *Homo neanderthalensis*, este caracterizat printr-un inventar bogat și diversificat, confecționat dintr-un silex de calitate mai bună, alcătuit din racloare (răzuitoare), unelte bifaciale, vârfuri foliacee pentru împuns și tăiat, așchii și lamele, descoperite la Ripiceni-Izvor, Mitoc-Valea Izvorului (jud. Botoșani), Baia de Fier (jud. Gorj), Ohaba Ponor, Nandru (jud. Hunedoara) ș.a. Neanderthalienii trăiau în așezări descoperite cu paravan de vânt sau în adăposturi sub stâncă și se ocupau cu vânătoarea (mamuți, ursul de peșteră, calul) și culesul din natură.

c. 32 000 – c. 14 000 î.Hr. Paleoliticul superior se caracterizează prin existența culturilor *Aurignaciană* și *Gravettiană*, creații ale lui *Homo sapiens*, net superioare celor anterioare. Oamenii au întemeiat așezări deschise în care, alături de colibe, se aflau și ateliere pentru confecționarea uneltelor și armelor, din ce în ce mai perfecționate (cuțite, străpungătoare, dălți, răzuitoare, vârfuri), realizate prin desprinderea de lamele lungi și subțiri. Alături de acestea erau folosite și arme din lemn, os, fildeș sau corn. Așezări umane au fost descoperite în Maramureș, Transilvania, Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea. Acum apar și primele manifestări artistice: picturile rupestre (Cuciulat, jud. Sălaj) și amuletele-pendantiv.

c. 13 000 – c. 9 000 î.Hr. Epipaleoliticul, perioada de sfârșit a Paleoliticului (gr. *epi* = „final” și gr. *lithos* = „piatră”), se caracterizează prin generalizarea microlitelor (unelte de dimensiuni mici), prin creșterea productivității în vânătoare, datorită folosirii arcului cu săgeți, și pescuitul cu harpoane, iar culesul devine din ce în ce mai important, constatându-se un început de „recoltare” conștientă.

c. 9 000 – c. 6 500 î.Hr. Mezoliticul, „epoca mijlocie a pietrei” (gr. *mesos* = „mijlociu” și gr. *lithos* = „piatră”). Culturile arheologice întâlnite în spațiul carpato-dunăreano-pontic, *Tardenoasianul* și *Schela Cladovei*, se caracterizează prin folosirea microlitelor (gratoare, burine, lamele) din silex, cuarțit, gresii silicioase, os și corn, prin ocupații precum vânătoarea selectivă (cal, mistreț, bour, zimbru, cerb, oaie, măgar, vulpe, lup, iepure ș.a.), culesul organizat și pescuitul. Cercetări arheologice indică folosirea unor tehnici pentru cultivarea pământului și domesticirea câinelui. Descoperiri mezolitice importante au fost făcute la Erbiceni, Ripiceni-Izvor (Moldova), Ostrovul Corbului, Cuina Turcului (jud. Mehedinți).

c. 6 500 – c. 5 000 î.Hr. Neoliticul, „epoca nouă a pietrei” (gr. *neos* = „nou” și gr. *lithos* = „piatră”), este perioada în care comunitățile umane devin sedentare și încep să producă, mijloacele de subsistență fiind obținute în urma cultivării primitive a plantelor (grâu, mei, orz) și creșterii animalelor domestice (vite, cai, porci, oi, capre). Apare prelucrarea pietrei (prin șlefuire și perforare), a osului, cornului, lemnului, pieilor de animale, apar și se generalizează meșteșugurile casnice (olăritul, torsul, țesutul, prelucrarea lânăii, extragerea sării, prelucrată prin fierbere), confecționarea mijloacelor de transport (bărci primitive din trunchiuri de copac, sănii) și schimbul de produse local (trocul). Așezările, situate pe văile râurilor, sunt deschise sau fortificate, cu locuințe îngropate (bordeie) sau de suprafață, fiecare așezare având necropolă proprie. Formele de organizare socială sunt gințile matriliare, triburile și, mai rar, uniunile de triburi, terenurile arabile, pășunile și apele fiind în proprietate comună. Sanctuarele descoperite

în majoritatea așezărilor, idolii antropomorfi și zoomorfi, precum și decorația în relief, antropomorfă și zoomorfă, a ceramicii indică practicarea cultului Marii Zeițe-Mame a Pământului (cultul fecundității și fertilității). Ritul funerar este înmormântarea în poziție chircită. Principalele culturi sau grupuri culturale arheologice neolitice sunt Cârcea-Gura Baciului, Criș sau Starčevo-Criș și Ciumești I (Neoliticul timpuriu), Vinča-Turdaș, Tisa, Cultura ceramicii liniare, Dudești, Vădastra, Boian, Hamangia, Precucuteni (Neoliticul dezvoltat).

c. 5 000 – c. 3 800 î.Hr. Eneoliticul (chalkoliticul), „epoca pietrei și aramei” (lat. *aeneus*, gr. *chalkos* = „aramă” și gr. *lithos* = „piatră”), este caracterizat de introducerea metalurgiei cuprului, în formă nativă sau redus din minereu, de tehnica turnării în tipare, simple sau bivalve, în confecționarea uneltelor, armelor și podoabelor. Alături de cupru, aurul continuă să fie prelucrat pentru obiectele de podoabă. Sunt introduse tehnologii agricole superioare, care folosesc tracțiunea animală pentru prelucrarea pământului. Ceramica realizată este de foarte bună calitate, arsă la temperaturi foarte mari (între 700 și 1 050°C), decorată și pictată cu grafit sau în culori variate. Așezările, alcătuite din locuințe pe platformă de lut ars și cu mai multe încăperi, sunt fortificate natural sau antropice. Existența sanctuarelor și necropolelor, dezvoltarea componentei uraniene a cultului fecundității și fertilității, plastica antropomorfă și zoomorfă (statuete și vase schematizate) sunt indicii ale vieții spirituale. În această perioadă se dezvoltă culturile arheologice Cucuteni, Gumelnița, Sălcuța, Vinča-Pločnik, Petrești, Românești, Gornești, Cernavoda I, Sălcuța IV-Herculane-Cheile Turzii și Decea Mureșului.

c. 3 800 – c. 3 500 î.Hr. Perioada de tranziție la Epoca Bronzului se caracterizează prin pătrunderea unor populații de păstori nomazi și seminomazi dinspre răsărit care își impun propriul mod de viață comunităților locale sedentare, supuse prin aculturație procesului de indoeuropenizare. Așezările construite de-a lungul apelor, pe terase amenajate pe dealuri și locuri mai înalte, cu locuințe îngropate (bordei sau semibordei) și de suprafață, fortificate sau nu, demonstrează un tip de economie mixtă: cultivarea plantelor (în zone de șes) și creșterea animalelor (bovine, ovi-caprine în zone de deal și munte). Metalurgia este foarte puțin dezvoltată (sule, dălțițe, topoare, brățări, pandantive), iar ceramica, de calitate inferioară, este decorată prin imprimare cu sfoara. Ritul funerar este incinerarea în urnă și înhumarea în morminte plane, unele prevăzute cu tumuli. Culturile caracteristice acestei perioade sunt complexul Horodiștea-Foltești-Cernavoda II (E și SE), Cernavoda III (S), Coțofeni și Baden (V).

c. 3 500 – c. 1 150 î.Hr. Epoca Bronzului este perioada consolidării elementului tracic și pătrunderii metalurgiei bronzului în spațiul nord-dunărean. Bronzul, aliaj obținut prin amestecul cuprului cu cositorul,

este mult mai avantajos: topirea se face la o temperatură mai mică (sub 900°C), fiind mai fluid, se toarnă mai ușor, are o duritate mai mare decât cea a metalului de bază. Din bronz, tracii au confecționat săbii, pumnale, topoare de luptă sau de lucru și seceri. Principalele ocupații continuă să fie cultivarea plantelor, cu ajutorul plugului cu brăzdar de lemn sau corn (*aratrul*) și a tracțiunii animale, creșterea animalelor (bovine, ovi-caprine, porcine, cabaline), exploatarea zăcămintelor de cupru, aur și sare. Necesitatea procurării metalului determină apariția comerțului în spațiul carpato-danubiano-pontic, dar și cu regiuni apropiate sau mai îndepărtate. Cea mai importantă zonă a metalurgiei bronzului din Europa se afla în Transilvania, unde se realizau bare, lingouri, turte, ce urmau a fi turnate în alte centre metalurgice, sau produse finite. Importanța acestora este confirmată de depozitul de la Uioara de Sus (jud. Alba), care conține 5 812 piese de bronz (1 150 kg), ca mărime situându-se pe locul doi în Europa. Elementele organizării sociale sunt gințile patriliniare, triburile și uniunile de triburi. În această perioadă apar primele așezări fortificate ale unei elite militare nou constituite. În viața spirituală predomină practicarea cultelor uraniene și a celor chthoniene, ritul funerar al incinerății înlocuiește treptat înhumarea. Ceramica decorată cu figuri geometrice incizate, excizate, imprimate, canelate și încrustate cu alb, modelarea torților vaselor în formă zoomorfă, statuetele antropomorfe și diverse obiecte de aur sau broz decorate în tehnica *au repoussé* (în relief). Principalele culturi arheologice ale acestei perioade sunt: Glina (Muntenia și Oltenia), Monteoru (Moldova și Muntenia), Otomani (Crișana și Maramureș), Wietenberg (Transilvania), Periam-Pecica sau Mureș (Banat), Costișa (Moldova și Transilvania), Noua (Muntenia, Moldova și Transilvania), Coslogeni (Dobrogea).

I 200/1 150 – 450/400 î.Hr. Prima epocă a Fierului (Hallstatt) înregistrează pătrunderea metalurgiei fierului, alături de cea a bronzului, care continuă să fie principala materie primă folosită la realizarea uneltelor și armelor. Spațiul carpato-dunăreano-pontic este locuit de tracii, dar și de cimrieri, sciți, sarmați, illiri și greci. În această perioadă, din ramura tracilor nord-dunăreni se individualizează geto-dacii. Principala lor ocupație este creșterea animalelor (bovine, ovi-caprine, porcine, cabaline), urmată de cultivarea plantelor, metalurgia bronzului, aurului și fierului, meșteșugurile casnice și comerțul. Datorită acumulărilor de bunuri, continuă procesul de stratificare socială, fiind atestată o aristocrație tribală constituită din conducători militari. Așezările sunt mari și fortificate, cu fortificații de refugiu alcătuite din șanțuri, valuri de pământ și palisade, dublate de bastioane, locuite doar în caz de necesitate. Continuă adorarea cultelor uraniene, incinerarea în morminte plane și tumulare (gorgane) este mai frecventă decât înhumarea în poziție chircită sau întinsă. În artă, se remarcă decorul vaselor de ceramică prin incizie, excizie, canelare, imprimare și încrustare cu alb, al obiectelor din

bronz, figurine care reprezintă care trase de păsări, pandantive în formă de luntre ș.a. Spre sfârșitul acestei perioade apar primele informații scrise despre locuitorii din N Dunării. Principalele culturi arheologice ale epocii sunt: Lăpuș, Babadag, Mediaș, Basarabi și Ferigile-Bârsești.

Respect pentru oameni și cărți

sec. VII – VI î.Hr. Întemeierea coloniilor grecești din Dobrogea, Histria,

Tomis și Callatis. Histria și Tomis (Constanța) sunt fondate de cetatea microasiatică ioniană Milet, iar Callatis (Mangalia, jud. Constanța) de Heracleea Pontică, colonie a Megarei. Copii ale metropolelor fondatoare, coloniile au preluat modul de conducere și de organizare al acestora, în cetățeni, organizați în triburi, *mixhellenes* (rezultați din căsătorii mixte), străini și sclavi. Principalele lor ocupații constau în cultivarea plantelor și comerțul cu autohtonii, cu care se aflau în bune relații. Grecii aduceau îndeosebi produse de lux (ceramică, textile, vin, ulei, bijuterii) pentru aristocrația tribală geto-dacă și primeau de la aceștia cereale, animale și miere.

514/513 î.Hr. Expediția regelui persan Darius I împotriva sciților de la gurile Dunării. Regele persan Darius I (522 – 486 î.Hr.) organizează o expediție de pedepsire a sciților care pătrunseseră în ținuturile controlate de el, prilej cu care intră în contact cu populația nord-dunăreană. Conform relatărilor istoricului grec Herodot, regele a ajuns în regiunea Dunării inferioare și a reușit atragerea tracilor și macedonenilor în sfera de influență persană și izolarea *polis*-urilor Greciei pe care urmărea să le supună. Herodot relatează că „înainte de a ajunge la Istru, [regele persilor, Darius], birui mai întâi pe geți, care se cred nemuritori. Căci tracii [...] s-au predat lui Darius fără luptă. Geții, însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată înrobiți, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci” (*Istorie*, IV, 93). Consecința imediată a acestei acțiuni militare a fost includerea Dobrogei și a coastei tracice în Imp. Persan, care va apăra astfel aceste teritorii de o invazie masivă a sciților timp de un secol și jumătate.

450/400 î.Hr. – 106 d. Hr. A doua epocă a Fierului (*La Tène*) în care se perfecționează metalurgia fierului, metal care va înlocui în totalitate bronzul și piatra. Cultivarea plantelor redevine ocupația de bază a autohtonilor, datorită introducerii plugului cu brăzdar din fier. Varietatea produselor agricole și meșteșugărești a contribuit la dezvoltarea comerțului cu popoarele vecine (grecii, tracii sudici, sciții, celți, illyrii și romanii), la generalizarea folosirii monedei și apariția unei noi categorii profesionale, negustorii. În domeniul olăritului este introdusă roata olarului pe dublă filieră, greacă și celtică. Creșterea și diversificarea producției, de care se leagă și sporul demografic, duce la creșterea numărului așezărilor. Geto-dacii, diferențiați din punct de vedere social în *tarabostes* (aristocrația) și *comati* (producătorii direcți), sunt organizați în uniuni de triburi conduse de regi (*basilei*), ajutați de conducători

militari și preoți. În secolele III – II î.Hr. continuă să se dezvolte mai multe organizări politice conduse de *basilei*, atestați în contextul luptelor cu celții și bastarni. Pe baza analizei monedelor au putut fi delimitate principalele formațiuni politice din spațiul carpato-danubiano-pontic: în părțile centrale ale Munteniei (*piephigii*), la Curbura Carpaților (*siensii*), în Oltenia (*buridavensii*), în Transilvania, pe cursul mijlociu al Mureșului și pe Târnave (*ratacensii*). Aceste patru uniuni tribale au stat la baza constituirii statului geto-dac de către Burebista. În Dobrogea, în sec. III – II î.Hr., pe baza surselor epigrafice și numismatice, sunt atestați conducătorii locali Zalmodegikos (NV), Moskon (N) și Rhemaxos, ocrotitorul cetăților pontice. Alte uniuni tribale geto-dace sunt cunoscute în sec. II î.Hr., în Transilvania, conduse de Rubobostes, în timpul căruia geto-dacii își întăresc puterea în detrimentul celților, și de Oroles, care oprește invazia bastarnilor.

339 î.Hr. Expediția regelui macedonean Filip II împotriva sciților. Sciții conduși de Atheas pătrund în spațiul nord-dunărean, unde se confruntă cu oștile unui conducător local din Dobrogea, *Histranorum rex*. Sesizând pericolul, regele Macedoniei Filip II (359 – 336 î.Hr.) pătrunde cu oștile în Dobrogea, îl ucide pe Atheas și ia numeroși prizonieri.

335 î.Hr. Expediția regelui macedonean Alexandru cel Mare împotriva triballilor și geto-dacilor la N Dunării. Alexandru cel Mare (336 – 323 î.Hr.), fiul lui Filip II, inițiază o campanie militară pentru a-i supune pe triballi (populație din S Dunării), illyri și geto-daci. Geto-dacii aflați pe malul stâng al Dunării dispuneau, după istoricul grec Arrian (sec. I – II d.Hr.), de 10 000 pedestri și 4 000 de călăreți, pregătiți pentru a-i ajuta pe triballi. Pentru a crea elementul surpriză, regele macedonean trece fluviul noaptea, astfel că geto-dacii „rămăseseră uimiți de îndrăzneala cu care [oastea lui Alexandru] într-o singură noapte trecuse atât de ușor cel mai mare dintre fluviu, Istrul, fără să facă pod la locul de trecere”. Atacul i-a obligat pe autohtoni să se retragă, mai întâi într-o cetate, apoi, pentru că „orașul nu era bine întărit”, într-o zonă ascunsă. Geto-dacii hărțuiesc în permanență dușmanul, evacuează populația civilă, folosesc capcane, obligându-l pe Alexandru să se retragă la S de Dunăre, în cursul aceleiași zile. Arrian oferă informații importante referitoare la economia, organizarea socială, politică și militară a geto-dacilor, care demonstrează existența unei populații numeroase, ce avea ca ocupație principală agricultura și ai cărei conducători puteau mobiliza în vremuri tulburi o armată importantă.

326 î.Hr. Expediția gen. macedonean Zopyrion, guvernatorul Thraciei, împotriva coloniei grecești Olbia de la gurile Bugului, în timpul căreia, la întoarcere, este ucis în luptele cu geții din Dobrogea. Înfrângerea comandantului macedonean și a numeroasei sale armate (30 000 de soldați) ilustrează forța militară și politică a geto-dacilor.

300 – 292 î.Hr. Conflictul dintre macedoneni și geto-daci. O importantă uniune de triburi condusă de Dromichaïtes este atestată de mai multe surse (Diodor din Sicilia, Pausanias, Strabon) la sfârșitul sec. IV î.Hr., în contextul luptelor cu oștile regelui Thraciei, Lysimachos (306 – 281 î.Hr.). Regele trac supusese cetățile grecești de pe litoralul pontic și triburile geto-dace de pe malul dobrogean al Dunării și înaintează spre Câmpia Munteană. Primul atac împotriva uniunii de triburi conduse de Dromichaïtes a eșuat, iar Agatocle, fiul regelui Lysimachos, este luat prizonier. Regele, „deoarece socotea că nu este puțin lucru să-și aibă fiul prins în război, încheie o pace cu Dromichaïtes și din stăpânirea sa cedă getului ținuturile de dincolo de Istru” (Pausanias, *Descrierea Greciei*, I, 9, 7). Cea de-a doua campanie macedoneană, condusă de însuși Lysimachos, se încheie cu victoria daco-geților și prinderea regelui: „Acesta [Dromichaïtes] – după ce l-a prins pe Lysimachos, care pornise cu război împotriva lui – i-a arătat mai întâi sărăcia lui și a neamului său, precum și traiul lor cumpătat. I-a îndemnat apoi să nu mai poarte război împotriva unor oameni de soiful lor, ci [mai degrabă] să caute a se împrieteni cu dânșii. Iar după ce l-a cinstit ca pe un oaspete, a legat prietenie cu el și l-a lăsat să plece” (Strabon, *Geografia*, VII, 3, 8). Conflictul se stinge prin încheierea unui tratat de pace, prin care conducătorul geto-dac primește teritoriile nord-dunărene cucerite anterior de macedoneni, toți ostaticii și, printr-o alianță matrimonială, căsătoria lui Dromichaïtes cu fiica lui Lysimachos.

c. 200 î.Hr. Pătrunderea bastarnilor în spațiul nord-dunărean. Bastarnii, popor de neam germanic, ocupă teritoriile de la E de Carpați și înaintează spre Transilvania. Sunt opriți de conducătorul unei uniuni tribale locale, Oroles. Faptele sunt relatate de istoricul Trogus Pompeius: „În timpul regelui Oroles, se luptaseră fără succes împotriva bastarnilor și de aceea, ca pedeapsă pentru slăbiciunea arătată, au fost siliți, din porunca regelui, ca atunci când voiau să doarmă, să pună capul în locul picioarelor și să facă soțiilor lor serviciile pe care mai înainte acestea obișnuiau să le facă lor. Această pedeapsă a fost înlăturată numai după ce prin vitejia lor au șters rușinea pe care și-au atras-o în războiul de mai înainte” (*Istoria lui Filip*, XXXI, 3, 12).

- Conflictul dintre tracii nord-dunăreni și cetatea Histria. În contextul atacurilor repetate ale tracilor conduși de regele Zoltes asupra acestei cetăți grecești de pe litoralul pontic, se remarcă Rhemaxos, conducătorul unei uniuni tribale geto-dace, care „a pornit în țara străină, străbătând pământurile mai multor noroade și, înfruntând primejdii de tot felul, a convins pe barbari [...] să cruțe cetatea” și, mai târziu „i-a convins pe Zoltes și pe traci, cu preț de 600 de galbeni, să nu pătrundă în teritoriu, nici să se apropie de oraș, ceea ce a îngăduit cetățenilor să rămână stăpâni pe toate grânele de pe ogoare” (*Inscripție de la Histria*).

ANTICHITATEA – ÎNCEPUTURILE ISTORIEI ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

În prima jumătate a sec. I î.Hr., Burebista (82 – 44 î.Hr.), un conducător local din zona Munților Orăștiei, reușește să unifice triburile din întregul areal geto-dac, proces de constituire statală la care au contribuit aristocrația tribală, războinicii și puterea regală, la care s-a adăugat aportul marelui preot Deceneu, cu autoritate asupra tuturor geto-dacilor. Pericolul celților din NV și al romanilor din S i-a determinat pe dinastia locală să recunoască autoritatea lui Burebista, factorul extern având un rol important în apariția construcției statale geto-dace. Iar cei care nu au fost de acord cu noua putere au fost supuși pe calea armelor. După moartea lui Burebista, statul s-a destrămat în mai multe părți. Unitatea spirituală a întregii lumi geto-dace s-a menținut în zona centrului fortificat din Munții Orăștiei, unde se afla și muntele sacru Kogaionon. Statul, mai restrâns teritorial, este refăcut de către Decebal (87 – 106). În teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră sunt amintiți, în diferite surse, trei conducători aflați în permanent conflict, situație întreținută și de către romani: Rhoses, care stăpânea un teritoriu din SV Dobrogei, participă la acțiunea de alungare a bastarnilor inițiată de proconsulul roman al Macedoniei, M. Licinius Crassus (29 î. Hr.), primind în anul următor titlul de *amicus et socius populi Romani* și ajutor militar împotriva altor doi conducători locali geto-daci, Dapyx (probabil în centrul Dobrogei) și Zyraxes (N Dobrogei). Aceste evenimente au introdus acest teritoriu sub control roman.

82 – 44 î.Hr. Crearea statului dac și domnia lui Burebista. Afirmăția istoricului got Iordanes (sec. VI) că în 82 î.Hr., „pe vremea când Sulla a pus mâna pe putere la Roma”, Deceneu sosește la curtea lui Burebista, confirmă faptul că în acest an Burebista era regele dacilor. Cei doi reușesc să unifice cea mai mare parte a formațiunilor politice geto-dace, noul stat fiind supus unui proces de instituționalizare: „Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci, încât, în câțiva ani, a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte din populațiile vecine” (Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11). Cu ajutorul marelui preot Deceneu, despre care Iordanes afirmă că i s-a acordat o „putere aproape regală” (*Getica*, 67), Burebista impune unele reforme. Organizat ca monarhie militară, în care preoții aveau un important rol în conducere, statul dac este marcat de influențe elenistice. Regele dispune de o cancelarie, unde sunt emise „poruncile” despre care relatează Strabon. Cetățile cucerite sunt puse

sub comanda unor comandanți militari, investiți probabil și cu atribuții administrative, iar cetățile care au recunoscut autoritatea lui Burebista, precum și orașele grecești pontice își mențin propria organizare, în schimbul plății unui tribut și alinierii la politica externă a regelui. Apărarea teritoriului este asigurată de un amplu sistem de fortificații, construit în zona Munților Orăștiei, format din cetăți, precum Costești, Bănița, Piatra Roșie, Blidaru, Căpâlna ș.a., și de o armată foarte numeroasă, despre care Strabon, probabil exagerând, afirmă că se ridică la 200 000 de oameni, cu care regele a susținut o politică externă expansionistă. Astfel, statul dac, pe care geograful grec Strabon îl numește *arhē*, are trăsăturile unei entități statale, nu ale unei confederații de uniuni de triburi.

74 î.Hr. Romanii ajung la Dunăre. O armată romană condusă de C. Scribonius Curio respinge atacurile organizate de celții scordisci și de daci la S Dunării, dar acesta nu trece fluviul „de teama codrilor întunecoși” (Florus, *Rezumat în două cărți a tuturor războaielor din Titus Livius, vreme de 700 de ani [...]. Războiul cu dacii*, I, 39, 6).

72 – 71 î.Hr. Impunerea dominației romane asupra cetăților grecești din Dobrogea. Generalul roman M. Terentius Varro Lucullus, proconsulul Macedoniei, atacă cetățile grecești aliate cu regele Pontului Mithridates VI Eupator (120 – 63 î.Hr.). Cu excepția Apolloniei, care opune rezistență și de aceea este distrusă de romani, Mesembria, Odessos, Dionysopolis, Tomis, Histria și Callatis se supun fără luptă. Romanii le obligă la plata unui tribut și își instalează garnizoane, pentru a fi controlate de către guvernatorul Macedoniei.

61 î.Hr. Cetățile grecești ies de sub dominația romană. Armata romană, condusă de guvernatorul Macedoniei C. Antonius Hybrida, este înfrântă lângă Histria de alianța formată din coloniile grecești vest-pontice, bastarni și geto-daci. Hybrida este nevoit să fugă, iar geții iau trofeele pe care le duc în cetatea Genucla. În urma acestei acțiuni, Burebista își impune stăpânirea asupra Dobrogei.

60 – 59 î.Hr. Campania lui Burebista împotriva celților. Pentru a îndepărta pericolul de la hotarele vestice ale regatului său, Burebista „a pustiit pe celții care erau amestecați cu tracii și cu illirii și a nimicit pe de-a întregul pe boii aflați sub conducerea lui Critasiros și pe taurisci” (Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11). Aceștia se retrag spre Noricum și Gallia, iar granițele apusene ale statului lui Burebista ajung până la Dunărea mijlocie și Morava, în vecinătatea regatului sueb, condus de Ariovist. Astfel, statul dac devine cea mai importantă forță politico-militară din Europa Centrală.

55 – 48 î.Hr. Campania lui Burebista pentru cucerirea teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră este organizată pentru a îndepărta pericolul venit din partea romanilor și pentru a stăpâni cetățile grecești de pe litoralul pontic, ce dispuneau de avantajele economice generate de poziția lor favorabilă la Marea Neagră. Astfel, Olbia, Tyras, Histria, Tomis, Callatis, Odessos, Mesembria, Dionysopolis și Apollonia sunt supuse atacurilor militare sau obligate să recunoască autoritatea regelui dac, în schimbul plății unor sume de bani, pentru a-și putea continua activitățile economice: „... regele Burebista ajungând cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Thracia și stăpânind tot teritoriul de dincoace de fluviu și de dincolo ...” (Inscripția lui Acornion din Dionysopolis). Acțiunile militare împotriva cetăților grecești au dus la conflictul cu Roma, deoarece acestea erau considerate părți din *Orbis Romanum*.

48 î.Hr. Încercarea de alianță a lui Burebista cu Pompeius are loc în contextul izbucnirii războiului civil dintre Caesar și Pompeius (49 – 48 î.Hr.), doi dintre membrii triumviratului care conducea Roma. Burebista decide să-l susțină pe Pompeius și trimite un sol la comandantul roman, pe grecul Acornion din Dionysopolis, prin care îi propune sprijin militar în schimbul recunoașterii noilor sale cuceriri. În lupta dintre cei doi triumviri de la Pharsalos (48 î.Hr.), Pompeius este înfrânt și se refugiază în Egipt, iar Caesar instaurează dictatura militară. Burebista se va confrunța cu pericolul unei expediții romane, pericol înlăturat doar prin asasinarea lui Caesar la Roma (44 î. Hr.).

44 î.Hr. Disparația lui Burebista și destrămarea statului geto-dac. Burebista dispare în urma unui complot al aristocraților separatiști, foști conducători de uniuni tribale, care organizează o răscoală împotriva acestuia. Strabon afirmă că, după dispariția regelui dac, statul se destramă în mai multe regate: „Cât despre Burebista, acesta a pierit din pricina unei răscoale, mai înainte ca romanii să apuce a trimite o armată împotriva lui. Urmașii acestuia la domnie s-au dezbinat, fără-mișând puterea în mai multe părți. De curând, când împăratul August a trimis o armată împotriva lor, puterea era împărțită în cinci state” (Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11). Unitatea spirituală a lumii geto-dace s-a menținut în zona centrului fortificat din Munții Orăștiei, la Sarmizegetusa Regia, în timpul regilor Deceneu și Comosicus, care aveau și funcția de mari preoți, istoricul Iordanes completând lista regilor care i-au succedat lui Burebista cu Scorillo, Duras și Diurpaneus (Decebal). Astfel, puterea dacilor a scăzut mult din cauza luptelor purtate între conducătorii locali și a expansiunii romane.

31 î.Hr. Un conducător geto-dac, Dicoes, se implică în războiul civil din Imp. Roman desfășurat între Caius Octavianus și Marcus Antonius. Promite ajutor militar celui din urmă, după cum afirma Plutarh și Cassius Dio, „fără a-i fi însă de mult folos, căci erau dezbinați.